

พลวัตของภาคเมืองเชียงตุงในบริบทการค้าและความเป็นชาติพันธุ์ The Dynamic of Keng Tung Market in the Context of Trade and Ethnicity

ดุจฤดี คงสุวรรณ¹

เสมอชัย พูลสุวรรณ²

¹ ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์)

² ศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Dujluedee Kongsuwan¹

¹ Doctor of Philosophy in Integrated Science College of Interdisciplinary Studies Thammasat University (Tha Phra Chan)

Samerchai Poolsuwan²

² Professor Dr. Advisor, Faculty of Sociology and Anthropology Thammasat University

dujluedee@gmail.com

บทคัดย่อ

งานศึกษาเป็นการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวิถีเศรษฐกิจกับพหุชาติพันธุ์ในระบบตลาด “ภาคเมือง เชียงตุง” รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ซึ่งท้ายที่สุดนำไปสู่การเกิดพลวัตของศูนย์กลางการค้าและชุมชนการค้า โดยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อาทิ จีน ไตโหลง ลื้อ หลอย จีนฮ่อ อาข่า พม่าและอินเดีย ประกอบกันเป็นเครือข่ายที่มีความชำนาญเฉพาะด้านในกระบวนการผลิต การจัดหาสินค้า รูปแบบการขนส่งสินค้า ในช่วงแรกชนชาติพันธุ์เหล่านี้ถูกแบ่งช่วงชั้นทางสังคมภายใต้การปกครองของระบบเจ้าฟ้า โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นผู้เล่นหลักเรื่อยมาจนถึงสมัยอาณานิคมที่ระบบเศรษฐกิจสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับการค้าของฝิ่นและแร่ธาตุของกลุ่มชนชั้นสูงและเครือญาติ ผลที่ตามมาในช่วงนี้คือการไหลบ่าของคนในบังคับอังกฤษสู่พื้นที่นี้เพื่อทำงานในภาคอุตสาหกรรม ท้ายที่สุดก็อยู่อาศัยอย่างถาวรในเมืองเชียงตุง จนมีสถานภาพและบทบาททางสังคมเพิ่มสูงขึ้นในระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” ในเวลาต่อมา

ช่วงที่สองสืบเนื่องจากระบบสังคมนิยมตามวิถี เกิดการขาดแคลนสินค้าที่จำเป็นต่อการบริโภคภายในประเทศ ท้ายที่สุดจึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดระบบตลาดมืดและการค้าสินค้าผิดกฎหมายบริเวณตลอดแนวชายแดนไทยและจีนอย่างต่อเนื่อง

จนกระทั่งช่วงที่สามเมื่อระบอบสังคมนิยมตามวิถีพม่าล่มสลายใน ค.ศ. 1988 มีการเปิดประเทศและมีการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศจากนโยบายการค้าชายแดนไทย – เมียนมา ด้านด่านแม่สาย – ท่าลี่เหล็ก (ค.ศ. 1992) และจีน ผ่านโครงการเส้นทางแนวเหนือ – ใต้ (Northern Corridor) เส้น R3B ซึ่งเชื่อมแม่สาย – เชียงตุง – เชียงรุ่ง (ค.ศ. 2003) นำไปสู่การค้าชายแดนเต็มรูปแบบ รวมถึงการส่งเสริมให้เมืองเชียงตุงเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของพม่า การปรับตัวให้เข้ากับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งผลทำให้บางกลุ่มชาติพันธุ์เช่นหลอยและอาข่า ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นเพียงชนชาติพันธุ์ชายขอบในระบบเจ้าฟ้าและรัฐบาลทหาร สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองได้เป็นอย่างดีในโลกเสรีนิยมใหม่ ด้วยกลยุทธ์ที่หลากหลายในการสร้างความมั่งคั่งและพัฒนาสถานะทางสังคมของตนให้หยั่งยืนได้อย่างมั่นคง ในบริบทของการค้าและด้วยทรัพยากรวัฒนธรรมของพวกเขา

คำสำคัญ: ภาคเชียงตุง พหุชาติพันธุ์ ความเป็นชาติพันธุ์

Abstract

Based on documentary and field research, this study attempted to understand the relationship between the economic life and ethnic plurality of Keng Tung. These would ultimately lead to the dynamics of the transport hub and the junction city of trade with ethnic diversity such as Khuen, Tai, Lue, Loi, Chinese, Haw, Burmese and Indian, whose composed as a network of specialists in the production process, sourcing, shipping form. At first period, which in turn associated with their wealth, these ethnic peoples were socially stratified under the administration of the Keng Tung's chieftains, known as "Chao-fa" (เจ้าฟ้า) and the main ethnic groups were Khuen, during which Upper Burma was annexed to be a part of the British Empire administered under the British Government of India. Brought about under the British colonialism and significantly affecting the Keng Tung economy was launching of the forest and mineral industries in the area; this had paved the way to increasing wealth and prosperity of the Khuen elites, particularly those involving in the state administration and the Chao-fa's circle. Another consequence of the phenomenon was a major influx of newcomers from India and other parts of Burma to work for the industries. Becoming permanent settlers of Keng Tung, these peoples, particularly the Indians famed for their business mind and capability, gradually has had their roles increasing in the economy of the area.

The second transitional phase of the Keng Tung Market's economy came with the "Burmese Road to Socialism", initiated and actively operated under the military governmental regime, led by General Ne Win, from the early 1960s to the late 1980s. It emphasized the economic development of the country under reducing foreign influence and increasing military role. Consequentially, Burma had become more and more isolated from its regional neighbors and as well the rest of the world. Increasing in turn, given the country's inefficiency of producing enough necessary goods to sustain its people, were the black markets and "underground" trafficking of such goods into the country along its borders with Thailand and China. Located near the Burma's frontier to Thailand, the town of Keng Tung became the distribution centre for trafficked goods, particularly those from Thailand. Since the abandonment of the ruling system of Chao-fa in 1962, the ethnic hierarchy of Keng Tung has been challenged, resulting in the diminished role and status of the Khuen people. Rising opportunistically were the roles of some minorities involving in the trans-border trafficking of goods and of the Burmese promoted under the nationalistic governmental regime.

Following the downfall of the Ne Win's regime in 1988, the governments of Burma, although still be much under the military's shadow, have increasingly opened the country towards more international relations and trading. Significant to the economy of Keng Tung under such was opening of the border points with Thailand (Tha Che Lek - Mae Sai) in 1992 and with China, Northern Corridor - R3B rout (Keng Tung – Chiang Rung) in 2003. This has diminished trafficking of goods along the borders and promoted Keng Tung as one of the major tourist attractions of Burma.

Adapting well to the tourism industry have been various ethnic peoples of Keng Tung, formerly marginalized under the Chao-fa's and military governmental regimes. They could now enjoy more liberation and employ a variety of strategies to build up their wealth and social status based on the commercialization of their cultural resources.

Keywords: Keng Tung Market, Ethnic Plurality, Ethnicity

บทนำ

เชียงใหม่เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทางการเมือง ยุทธศาสตร์และการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน นับตั้งแต่สมัยก่อนอาณานิคม เป็นเหตุให้ผู้คนต่างเชื้อสายเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กันมาโดยตลอด จนเมื่อเกิดข้อตกลง “สัญญาปางโหลง” ซึ่งทำที่สุพรรณภูมิว่าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขจนทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ในเวลาต่อมา ในช่วงเวลานี้เองที่ภาคเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับเมืองอื่น ๆ ได้ชะงักงันพร้อม ๆ กับการหายไปของการค้าขายทางไกลโดยการวานสัตว์ต่างของพ่อค้าจีนฮ่อ ไทใหญ่ จีนและไทยวน บน “เส้นทางสายทองคำ” (Hallett, Holt Samuel, 1890 : 109) ที่ก่อนหน้านี้การค้าทางไกลมีบทบาทอย่างมาก เพราะสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนล้วนมีความสำคัญต่อการอุปโภคบริโภคของชุมชนในแถบนี้

ภายหลังการประกาศใช้นโยบาย “ระบอบสังคมนิยมวิธพม่า” ที่นำไปสู่การปิดประเทศระหว่าง ค.ศ. 1962 – 1988 นับเป็นช่วงที่เกิดความขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคทำให้เกิดการตลาดมืดเฟื่องฟู เกิดการทะลักเข้าของสินค้าจากประเทศจีนและไทย จนต่อมาได้ยกเลิกนโยบายดังกล่าว และประกาศใช้กฎหมายการลงทุนต่างชาติพร้อมเปิดสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ในค.ศ. 1988 จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของ “การค้าชายแดนไทย – พม่าด้านแม่สาย – ท่าขี้เหล็ก” ในค.ศ. 1992 ที่ส่งผลโดยตรงต่อตลาดนัดหมื่นเวินในระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงใหม่” มาแต่อดีต

ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะใช้ปรากฏการณ์ข้างต้นกำหนดขอบเขตด้านระยะเวลาของการศึกษาครั้งนี้ ในการนำเสนอภาพของเมืองและภาคเมืองเชียงใหม่ในบริบท “เส้นทางการค้าโบราณของภูมิภาคฯ” เป็นปฐมหลังสำหรับวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในภาค จนส่งผลถึง “ความเป็นชาติพันธุ์” อันเกิดภายใต้เงื่อนไขเฉพาะของภาคเมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน ในด้านรูปแบบการค้าขาย การคมนาคมขนส่ง เครือข่ายการค้า วิธีการค้าขายและเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ยึดโยงมิติการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา แล้วจึงวิเคราะห์ผลการศึกษาด้วยกรอบแนวคิดความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกับแนวคิดระบบเศรษฐกิจและตลาดในเชิงมานุษยวิทยา

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาพลวัตของระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงใหม่” ตั้งแต่ยุคก่อนอาณานิคมถึงปัจจุบัน ในสถานะของการเป็น “พื้นที่” ซึ่งผู้คนเชียงใหม่และเมืองโดยรอบมาปฏิสัมพันธ์กันด้วย “กิจกรรมทางเศรษฐกิจ” ทั้งในทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลถึง “ความเป็นชาติพันธุ์” ในเวลาต่อมา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างกันภายในภาคเมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน และชุมชนที่สัมพันธ์กับระบบตลาดนัดหมื่นเวิน ผู้วิจัยปรับใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ในการสืบค้นผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดจำนวนกลุ่มเป้าหมายไว้แต่แรก

2. เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยปรับใช้เครื่องมือการศึกษาชุมชน 7 ด้านของโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) ดังนี้ แผนที่เดินดิน พัฒนาการและปฏิทิน/ตารางกิจกรรมของเมืองและภาคเมืองเชียงใหม่ ประวัติชีวิตของผู้ให้ข้อมูล โครงสร้าง/องค์ประกอบของ “ผู้คน/กลุ่มชาติพันธุ์” แผนผังความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับคนอื่น ๆ และมีมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คน

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล ดังนี้ (1) การวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน โดยไม่มีการสร้างสถานการณ์ (“การวิจัยเชิงสำรวจ”, 2559) ควบคู่ไปกับ (2) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึกและการ (เข้าร่วม) สนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ และ (3) การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (ชาย โพธิ์สิตา, 2548 : 34)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างอยู่ในสนาม จากนั้นผู้วิจัยทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัยโดยเน้นการบรรยายเชิงพรรณนาด้วยกรอบแนวคิดความเป็นชาติพันธุ์และมานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดีระหว่างการศึกษาวิเคราะห์ตีความและสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) (สุรางค์ จันทวานิช, 2547 : 31-33) ดังนี้ (ก) ด้านเอกสาร เรื่องเดียวกัน แต่ต่างแหล่งที่มา (ข) ด้านบุคคล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (ค) แนวคิดความเป็นชาติพันธุ์และมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ และ (ง) งานสนามโดยตัวผู้วิจัยเอง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาพลวัตของ “กาดเมืองเชียงตุง” ในสามแง่มุมที่สัมพันธ์กัน กล่าวคือ “สินค้า – ผู้คน – กิจกรรมทางเศรษฐกิจ” ด้วยการสืบค้นเอกสารงานวิจัยร่วมกับวิธีวิทยาการวิจัยข้างต้น พบว่า “กาดเมืองเชียงตุง” เป็นตลาดขนาดใหญ่ที่รวมสินค้าอุปโภคบริโภคทุกชนิดไว้ เป็นเสมือนห้างสรรพสินค้าเพียงแห่งเดียวของเมืองเชียงตุงและเมืองน้อยใหญ่โดยรอบจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจภายในเมืองควบคู่ไปกับการเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจระหว่างเมืองเข้าด้วยกัน บันทึกของหมอดอดด์ (Dodd, William Clifton, 1923 : 209-210) กล่าวถึงกาดเมืองเชียงตุงเดิมที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดเชียงจันทร์ ใกล้สุสานเจ้าฟ้าเชียงตุง ซึ่งมีท้ายตลาดอยู่บริเวณวัดหัววงใกล้กับเวียงแก้วหอคำเจ้าฟ้าช่วง ค.ศ. 1904 ไว้ว่า “เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่งในวิถีชีวิตเมืองเชียงตุงเพราะมีผู้คนหลั่งไหลมาจากทั่วทุกสารทิศ ทั้งจากนอกเมือง จากบนภูเขา รวมไปถึงคนพม่า จีน อินเดีย อังกฤษ หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน” แสดงว่ากาดเมืองเชียงตุงเป็นที่รวมของผู้คนทุกหมู่เหล่า นั่นเอง จนเมื่อมีผู้คนมาค้าขายมากขึ้น จึงย้ายมาที่ปัจจุบัน ในค.ศ. 1935 (จาย แสงลัง, สัมภาษณ์, เมษายน 2561) ระบบตลาดเดิมจะหมุนเวียน 5 วันต่อหนึ่งวงรอบและมีกาดอื่น ๆ ประกอบ ที่ปัจจุบันบางแห่งยังติดตลาดแบบหมุนเวียน 5 วันเช่นเดิม แต่อาจมีบางกาดที่ลดบทบาทลง เช่น กาดฟ้า ในเส้นทางระหว่างเชียงตุง – เมืองลา ที่เจียบเหงาลงเมื่อรัฐบาลสั่งยกเลิกการใช้เส้นทางตั้งแต่ ค.ศ. 2016 เป็นต้นมา หรือกาดที่จำหน่ายสินค้าเฉพาะอย่าง เช่น กาดงัวยางคำ ก็ยกเลิกการค้าขายเช่นกัน

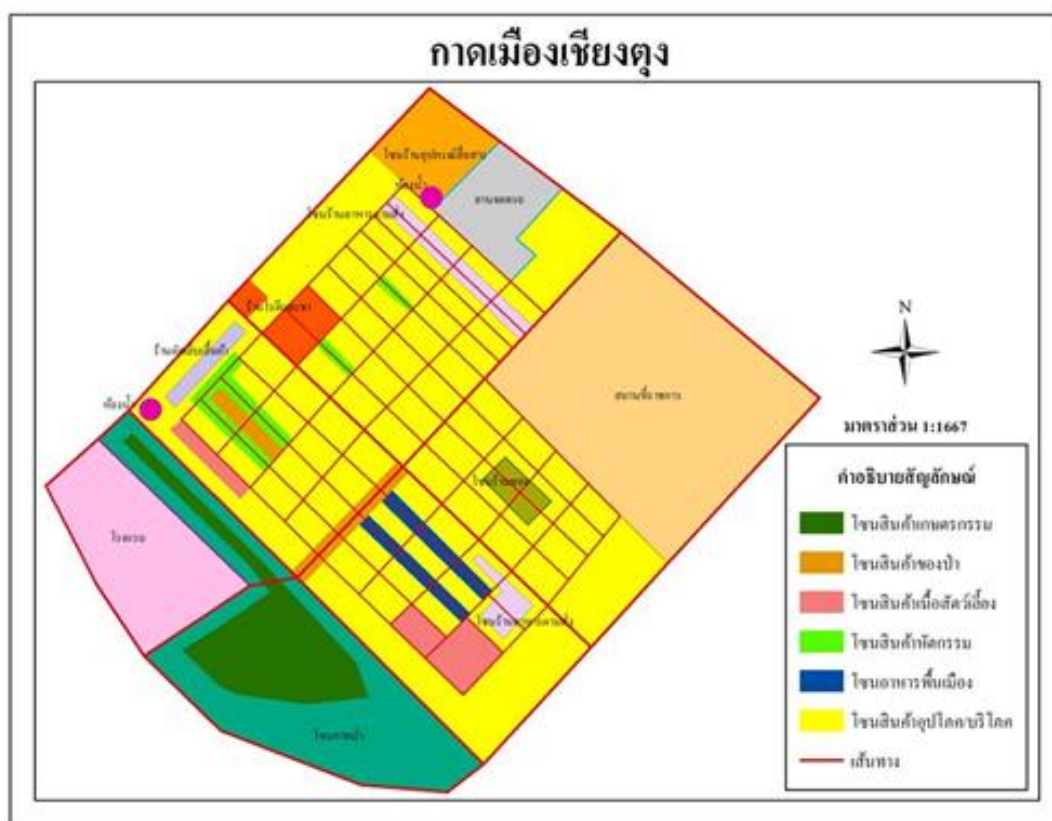
นั้นแสดงว่าสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในกาดเมืองเชียงตุงมีการปรับเปลี่ยนไป ปัจจุบัน “กาดเมืองเชียงตุง” มีพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ กว้าง 200 เมตร ยาว 400 เมตร กาดเปิดทำการทุกวัน ระหว่างเวลา 06.00 – 13.00 น. ช่วงรุ่งสาง (03.00 – 04.00 น.) ชาวบ้านจะนำสินค้าบรรทุกรถจักรยานยนต์มาขายในราคาขายส่งให้พ่อค้าแม่ค้าเพื่อนำไปขายต่อระหว่างวันในกาด และชาวหลอยบางคนจะบรรทุกสินค้าไปกับ “รถพุ่มพวง”² เพื่อขายต่อบนดอยสูงนอกเมือง แบบไปเช้ากลับเย็น และมีเพียงไม่กี่วันในรอบปีที่กาดปิดทำการ เช่น วันกาดเก่า วันท้ายปีและวันปากปี (วันขึ้นปีใหม่) ตามปฏิทินเมืองเชียงตุงคือวันที่ 16 – 17 เมษายน เป็นต้น (เจ้าหน้าที่ดูแลกาดเมืองเชียงตุง, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการศึกษาภาคสนามพบการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยและลักษณะอาคารเป็นไปตามประเภทสินค้าและกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกเป็น 6 กลุ่ม (ภาพที่ 1) ดังนี้ กลุ่มที่ (1) สินค้าอุปโภคบริโภค สำเร็จรูปจากโรงงานภายในและภายนอกประเทศ (จาก

¹ มีลักษณะคล้ายรถแทรกเตอร์ต่อพ่วง หรือ “สะกายเล็ป” ของไทย – ผู้วิจัย

² รถพุ่มพวง คือ รถจักรยานยนต์ที่บรรทุกสินค้าบริโภคประจำวัน เช่น อาหารปรุงสำเร็จ ขนม อาหารสดพร้อมปรุง ที่บรรจุในถุงขนาดเล็กแค่พอสำหรับปรุงใน 1 มื้อ คนเชียงตุงรู้จักในชื่อ “รถไอค์ ๆ” ตามเสียงแตรที่พ่อค้าแม่ค้าใช้ส่งสัญญาณเรียกลูกค้า – ผู้วิจัย

ไทยและจีน) เครื่องนุ่งห่มซึ่งมีแหล่งที่มาหลากหลายขึ้น เช่น ชุดจีนแบบสมัยนิยม ผลิตจากมณฑลยูนนานและตองยี ชุดไตโหลงมีแหล่งผลิตจากเชียงใหม่ (แม่ค้าร้านขายเสื้อผ้าพื้นเมือง. สัมภาษณ์. 13 เมษายน 2561) เป็นต้น ผู้ค้าสินค้าในกลุ่มนี้มีทั้งชาวจีนเชื้อสายพม่า ไตโหลง ลื้อและจีน กลุ่มที่ (2) สินค้าเกษตรกรรม ผู้ค้าเป็นคนไตโหลงและชาวจีนที่อยู่ในหมู่บ้านรอบเมืองเชียงตุง ส่วนจำพวกพืชผักที่มีแหล่งปลูกบนที่สูงหรือที่นำเข้าจากไทยและจีน พบว่าทั้งพ่อค้าคนกลางและผู้ขายรายย่อยจะเป็นคนหลอยเช่นเดียวกับกลุ่มที่ (3) ของป่า สมุนไพร รากไม้ทำยาแผนโบราณ (เฉพาะฤดูกล) บางชนิดส่งขายไปเมืองลาและจีนด้วย กลุ่มที่ (4) ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ ที่นอกจากสัตว์พื้นถิ่นแล้ว พบว่าเริ่มมีเกษตรกรบางรายเลี้ยงไก่และจำหน่ายไข่สดซีพี และจำหน่ายอาหารทะเล (กุ้ง) นำเข้าจากไทย โดยการฝากส่งกับรถตู้ประจำทางท่าจีเหล็ก – เชียงตุงโดยแม่ค้าชาวไตโหลง (แม่ตาน, สัมภาษณ์. 9 กุมภาพันธ์ 2559) ส่วน กลุ่มที่ (5) งานหัตถกรรมที่ ยังเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมระดับครัวเรือน ผู้ค้าคือคนในชุมชนรับจากผู้ผลิตเพื่อขายในภาคบางส่วนส่งไปขายต่อยังท่าจีเหล็กหรือเมืองรายรอบอื่น ๆ (แม่ค้าร้านขายภาชนะดินเผา. สัมภาษณ์. 11 เมษายน 2561) และ กลุ่มที่ (6) อาหารชาติพันธุ์โดยชนชาติพันธุ์นั้น ๆ

ภาพที่ 1 แผนที่ผังเมืองเชียงตุง โดย ทศพล คชสาร อาจารย์ประจำสาขาวิชาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 2561.

กรรมสิทธิ์ของอาคารร้านค้า มีทั้งแบบเป็นเจ้าของ ซึ่งกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มผู้ค้าดั้งเดิมและส่วนใหญ่เป็นไตโหลง จีนเชื้อสายพม่า มุสลิมเชื้อสายพม่าและจีน (คุณยายร้านโรตีสี่, สัมภาษณ์. 15 เมษายน 2561) และกลุ่มที่ทำสัญญาเช่ารายเดือนกับรัฐบาล โดยสามารถให้เช่าช่วงต่อได้ (ป้าชาลีมาบีบี แม่ค้าขายข้าวมันไก่. สัมภาษณ์. 9 กุมภาพันธ์ 2561) สำหรับกลุ่มแม่ค้าหาบเร่ขายผักผลไม้ชาวหลอยที่ขายประจำกับกลุ่มแม่ค้าหาบเร่ขายผลไม้แปรรูปชาวพม่าจากเมืองพุกาม (ที่เข้ามาค้าขายแบบชั่วคราว เมื่อสินค้า

หมดก็จะเดินทางกลับไปผลิตสินค้าเพื่อนำมาขายใหม่) ต่างจ่ายค่าใช้พื้นที่เป็นรายวัน (แม้ค้าหาบเร่ขายผลไม้แปรรูป, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2561)

ในภาคเมืองเชียงตุงใช้เงินจัดพม่าเป็นหลัก การแลกเปลี่ยนเงินตราสามารถทำได้ที่ “ผู้รับแลกเงิน” ที่มีคนจีนสัญชาติพม่า และคนไตโหลงเป็นเจ้าของกิจการ ผู้มาใช้บริการคือกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงที่มักนำเหรียญเงินสมัยโบราณมาขาย (ร้านรับแลกเงิน, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) และกลุ่มผู้ค้าในภาคที่จะแลกเงินไทย เพื่อนำไปซื้อสินค้าจากไทยหรือจ่ายค่าสินค้าแก่ตัวแทนจำหน่ายจากไทย (จาย แสงลึง, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2561)

กล่าวโดยสรุปถึงพลวัตของภาคในแง่ “ผู้คน – สินค้า – กิจกรรมทางเศรษฐกิจ” ล้วนแล้วแต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายการบริหารประเทศและการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย พลวัตเหล่านี้ปรากฏทั้งในรูปแบบการเดินทางของผู้ค้าและการบรรทุกสินค้า ประเภท/แหล่งที่มาและชนิดสินค้า รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ผลิตสินค้า ตั้งแต่ยุคก่อนอาณานิคมจนถึงปัจจุบันแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 ระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” ในบริบทของการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน

นับตั้งแต่เมืองเชียงตุงเป็นเมืองลูกหลวงของล้านนาในสมัยพระยามังรายจนถึงช่วงอาณานิคมอังกฤษ (รวมช่วงเวลาญี่ปุ่นตั้งกำลังอยู่ในพม่าและช่วงสหรัฐไทยเดิม) ด้วยเหตุผลทางการเมืองและเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากทำเลที่ตั้งของเมืองซึ่งอยู่บนเส้นทางสายไหมและเส้นทางสายทองคำ สำหรับการค้าระหว่างตะวันออกคือจีนและตะวันตกคืออินเดีย พบว่าชื่อ “ภาคเมืองเชียงตุง” คาดว่ามีมาตั้งแต่สมัยเริ่มแรกสร้างเมืองเชียงตุง สืบมาจนทุกวันนี้ (บ.บุญคำ, 2499 : 145–146) ในบริบทของการเป็นเมืองชุมทางการค้า ก็เพราะด้วยตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของเมืองที่ตั้งอยู่ตรงกลางภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนของผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของภูมิภาคอย่างจีน ที่มีความต้องการสินค้าจากตอนในภาคพื้นทวีปโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากป่า ที่ผูกขาดการค้าขายโดยรัฐ ซึ่งส่งผลให้ในยุคนี้กลุ่มที่มีอำนาจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจคือผู้ปกครอง นั่นเอง ควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจหลักของเมืองเชียงตุงคือ การทำเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของการเลี้ยงชีพ

การค้าขายมีกลุ่มพ่อค้าสัตว์ต่างทางไกล กลุ่มหลักคือชาวจีนฮ่อ ไตโหลง จีนและลื้อ ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง ที่มีพ่อค้าชาวพื้นเมืองสนับสนุนสินค้าประจำถิ่นให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนกัน ดังนั้นเชียงตุงจึงผูกขาดการเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าทางไกลหรือการค้าคาราวานสัตว์ต่างในเส้นทางเมืองขุนหมิง (ยูนนาน) - ซื่อเหมา - เชียงรุ่ง - เมืองฮาย - เมืองปาน - เชียงลอ - เมืองลา - เชียงตุง - เมืองพยาก - แม่สาย - เชียงราย - แม่สรว - เวียงป่าเป้า - ดอยสะเก็ด - เชียงใหม่ - ลำปาง - ดาก - มะละแหม่ง บางครั้งอาจแยกเส้นทางที่แม่สรว - ผาง - เชียงใหม่ - ดาก - มะละแหม่ง

สินค้าที่พ่อค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนกันในกองคาราวานได้แก่ ชา หม้อทองเหลือง ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์และของใช้เบ็ดเตล็ด ฝ้าย ขารัก ของป่า ปลาแห้ง ฝ้ายดิบ เกลือและสินค้าอุตสาหกรรม

จนเข้าสู่ยุคอาณานิคมซึ่งเป็นช่วงที่อังกฤษต้องการให้เกิดการอำนวยความสะดวกในทางการค้าและการเข้าถึงทรัพยากรแร่ธาตุและป่าไม้ จึงมีการจัดระบบการเก็บภาษีแบบใหม่ขึ้นในเมืองเชียงตุง (และพม่า) ระบบเศรษฐกิจธรรมชาติแบบเดิมถูกปรับเปลี่ยนสู่เศรษฐกิจแบบการตลาดมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อพม่าตอนในเป็นอย่างมากโดยเฉพาะนโยบายปลูกข้าวเพื่อการส่งออก ซึ่งส่งผลกระทบต่อเมืองเชียงตุงโดยตรงในด้านปัจจัยการผลิต เพราะเกิดการหลังไหลของ “ทุน” ต่างประเทศ และ “แรงงาน” ราคาถูกจากอินเดียและจีน ซึ่งภายหลังกลุ่มแรงงานเหล่านี้ก็สามารถพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นเจ้าของกิจการ อาคารและมีอำนาจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” จนเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างบรรดานายทุนเหล่านี้กับ “ชาวพื้นเมือง” ด้วยเพราะได้รับสิทธิพิเศษในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากกว่า นั่นเอง โดยเจ้าฟ้าเชียงตุงยังคงมีอิสระดูแลกิจการและได้สิทธิประโยชน์จากทรัพยากร แรงงานตามปกติ รวมถึงได้รับการยกเลิกการส่งส่วยให้พม่า ทำให้ในช่วงอาณานิคมเป็นช่วงที่ฐานะ

ของเจ้าฟ้ามังคังขึ้นเรื่อย ๆ และยังคงเป็นผู้กุมอำนาจในเส้นทางการค้าทางไกลบนเส้นทางการคมนาคมเส้นเดิม ทั้งยังมีการปรับปรุงเส้นทางใหม่เพื่อการค้าขายไปตองยี่สะควงขึ้น

สำหรับประเภทสินค้าพบว่า มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของความหลากหลายของชนิดสินค้าที่มาจากต่างภูมิภาคมากขึ้น เหตุเพราะเป็นช่วงเดียวกับที่สยามเองก็มีพัฒนาการด้านการคมนาคมขนส่งมากขึ้นทำให้มีสินค้าแลกเปลี่ยนมีความหลากหลายมากขึ้น

ช่วงที่ 2 ช่วงหลังอาณานิคม (ระบบสังคมนิยมตามวิถีพม่า)

ในช่วงนี้พบว่าเส้นทางการค้าทางไกลได้ลดความสำคัญลงด้วยผลจากนโยบายเศรษฐกิจระบบสังคมนิยมตามวิถีพม่า ประจวบกับภายในจีนเองก็เกิดปัญหาที่มีผลให้พ่อค้าจีนฮ่อที่เคยเดินทางค้าขายแบบกองคาราวานห่างหายไป ระบบตลาด “กาดเมืองเชียงตุง” ที่เคยคึกคักไปด้วยพ่อค้าคาราวานทั้งภายในรัฐและพ่อค้าต่างถิ่นก็ซบเซาลง เพราะปัญหาความขัดแย้งภายในท้องถิ่นที่ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในการเดินทาง เจ้าฟ้าที่เคยมีอำนาจทางเศรษฐกิจถูกจำกัด ถูกกดดันให้พ้นจากตำแหน่งผู้ครอง ประชาชนถูกขูดรีด การบริการภาครัฐและการกระจายสินค้าอุปโภคบริโภคไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในฐานะรัฐชาติพันธุ์เช่นรัฐฉาน ส่งผลให้ประชาชนหันมาพึ่งสินค้าจากตลาดมีดบริเวณชายแดนเขตติดต่อระหว่างรัฐฉานกับประเทศไทยและจีน เมืองเชียงตุงกลายเป็นเสมือนศูนย์กลางสำคัญของแหล่งสินค้าอุปโภคบริโภคจำพวกข้าว อาหาร น้ำมันและเสื้อผ้าผดกัญหมายที่มาจากทั้งชายแดนจีนและไทย พ่อค้าจีนและไตโหลงมีบทบาทเป็นผู้คอยลำเลียงสินค้าด้วยการเดินเท้าและจักรยานแบบกองทัพนวด (พ่อกำนันจัน วงศ์ใหญ่, สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2561) นอกจากนี้สินค้าอุปโภคบริโภคแล้วในเส้นทางจากกลับจากดินแดนพม่าตอนในยังมีการลักลอบนำอัญมณีรวมมาในขบวนผู้ค้าในระบบตลาดมีดด้วย (แม้ค้าร้านขายภาชนะอลูมิเนียมขาวลือและอดีตแม่ค้าอัญมณีในระบบตลาดมีด, สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2561)

รูปแบบการค้าในระบบในตลาดมีดแถบชายแดนอาศัยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ มีการเก็บภาษีสินค้าที่ผ่านเขตอิทธิพล มีการรับจ้างเป็นหน่วยอาสาคุ้มครองคาราวานสินค้า เป็นลูกหาบแบกหามสินค้า ตลอดจนการสร้างสถานที่สำหรับกักตุนสินค้าที่ซื้อขายกันก่อนที่จะลำเลียงเข้าสู่ตลาดพม่าต่อไป ในช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่เกิดการสร้างฐานะของพ่อค้าจีน (จากการค้าในตลาดมีด) ผู้ค้าไตกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะ ไตโหลงและพ่อค้าชาวอินเดียนต่อเนื่องจากช่วงก่อนหน้า ให้กลับกลายเป็นกลุ่มผู้ค้าที่มีส่วนแบ่งจากกิจกรรมเศรษฐกิจของระบบตลาด “กาดเมืองเชียงตุง” มากขึ้น

ด้วยเหตุนี้เมืองเชียงตุงจึงคึกคักในบริบทของการเป็นศูนย์กลางในการกระจาย/แลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าอุปโภคไปยังพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของพม่า เมืองเปลี่ยนสถานะจากชุมทางการค้าของภูมิภาคตอนบน เป็นเมืองในเส้นทางการค้าสินค้า ผดกัญหมายเป็นศูนย์กลางกลางของสินค้าตลาดมีดยุคหลังอาณานิคม นั่นเอง

ช่วงที่ 3 ช่วงหลังสิ้นสุดยุคสังคมนิยมตามวิถีพม่า

ใน ค.ศ. 1988 พม่าประกาศใช้กฎหมายการลงทุนต่างชาติ ยกเลิกระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมตามแบบพม่า หันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศอย่างค่อนข้างเสรี พร้อมกับเปิดมิติความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีนและไทย (พรพิมล ตรีโชติ และคณะ, 2542 : 31) จึงเป็นที่มาของการเปิดการค้าขายชายแดนไทย – พม่า ทางด่านแม่สาย – ท่าลี่เหล็ก นับว่าส่งผลโดยตรงต่อบทบาทของ “กาดเมืองเชียงตุง” จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่จีนเริ่มเปิดตัวเองสู่การค้าระดับภูมิภาคอีกครั้ง จีนเป็นแหล่งผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคใหญ่ที่พร้อมกระจายสินค้าออกสู่ตลาดในทุกทาง ทำให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าโดยมีเมืองเชียงตุงเป็นศูนย์กลางของเส้นทางนั้นกลับมามีคึกคักในแบบถูกกฎหมายมากขึ้น ซึ่งก็เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ชายแดนแม่สาย – ท่าลี่เหล็กเปิดทำการอย่างเป็นทางการพร้อม ๆ กับการขยายวันให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศได้นานขึ้น

ภาคเมืองเชียงตุงในปัจจุบันกลายเป็นตลาดท้องถิ่นที่ขายสินค้าหลากหลายทั้งแบบสมัยใหม่ สินค้าอุตสาหกรรมสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ส่วนใหญ่มาจากเมืองไทยและจีน รวมถึงสินค้าหัตถกรรมจากชุมชนท้องถิ่นที่ยังใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบโบราณและสินค้าชาติพันธุ์ที่มีแหล่งผลิตจากตอนในประเทศพม่า นั้นหมายความว่าหน้าที่ของภาคเมืองเชียงตุง นอกจากจะเป็นศูนย์รวมและแหล่งกระจายสินค้าอุปโภคบริโภคของบ้านเมืองในฝั่งตะวันออกของรัฐบาลแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อของเมืองเชียงตุงอีกด้วย

อย่างไรก็ดี มาตรการในการกำหนดพรมแดนระหว่างประเทศที่ต้องผ่านพิธีการทางศุลกากรที่มีความยุ่งยากและซับซ้อนเป็นอุปสรรคในการค้าขายระหว่างเมืองต่อเมือง รัฐต่อรัฐเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังต้องตั้งอยู่บนความไม่แน่นอนของการเปิดปิดด่านผ่านแดนที่มีเงื่อนไขเป็นไปตามความตึงเครียดทางการเมืองภายในและนอกประเทศ ควบคู่ไปกับมาตรการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องกฎระเบียบทางการค้า บริบทการค้าชายแดนไทย – พม่า หรือการปรับปรุงถนนสายหลักอย่างเส้นทาง R3B ทำให้ระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” ปรับเปลี่ยนรูปแบบออกไปอีกลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายและท่าจี่เหล็กที่มีความสำคัญมากขึ้น มีสินค้าไทยที่ส่งไปยังเมืองเชียงตุงและบางส่วนเลยไปถึงเมืองตองยี นั้นแสดงว่าคลังสินค้าจากเดิมซึ่งอยู่ ณ เมืองเชียงตุงได้ถูกขยับย้ายไปยังจังหวัดท่าจี่เหล็ก โดยนำเข้าจากด่านแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในสถานะเมือง “Trading City” เพื่อเชื่อมโยงระหว่างประเทศไทย – เมียนมาและจีนเข้าด้วยกัน บนเส้นทาง R3B แม้ปัจจุบันอาจมีอุปสรรคอยู่บ้างกรณีที่เกิดความไม่สงบระหว่างชนชาติพันธุ์บริเวณชายแดนพม่า – จีน ด้านด่านดั่วลี่ (เมืองลา ประเทศพม่า – มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน) แต่กระนั้นก็ยังเห็นว่าบนเส้นทางนี้ไม่ว่าจะมายังชายแดนไทยหรือจะเดินทางไปยังดินแดนตอนในของพม่าก็ยังคงมีเมืองเชียงตุงเป็นศูนย์กลางของเส้นทางอยู่เช่นอดีต

สำหรับสินค้าที่แลกเปลี่ยนซื้อขายในเส้นทางพบว่าการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและรสนิยมในการบริโภค กล่าวคือ 10 อันดับของสินค้านำเข้า – ส่งออก ยังคงเป็นสินค้าจำเป็นในการอุปโภคบริโภค รูปแบบการค้าขายเป็นแบบขายส่งมากกว่าขายปลีกโดยคู่ค้าที่คุ้นชินกัน เป็นกลุ่มเครือญาติกัน

นอกจากการค้าแล้ว รัฐบาลพม่ายังสนับสนุนให้การท่องเที่ยวตามแนวชายแดนไทย – พม่าด้านเมืองเชียงตุงให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายใต้นโยบายความเป็นบ้านพี่เมืองน้องที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน 700 ปี ชุมชน วัฒนธรรม และสินค้าชาติพันธุ์ตลอดระยะระหว่างทางจากจังหวัดท่าจี่เหล็กสู่เมืองเชียงตุง จบโปรแกรมการท่องเที่ยวด้วยเยี่ยมชมภาคเข้าเมืองเชียงตุง จึงส่งผลให้เมืองเชียงตุงตั้งแต่ ค.ศ. 2014 เป็นต้นมา เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ถือพาสปอร์ตพร้อมวีซ่าเข้าออกผ่านด่านชายแดนท่าจี่เหล็ก จังหวัดเชียงรายได้อย่างสะดวก

ข้างต้นเป็นพลวัต 3 ช่วง ของระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” จะเห็นว่าการศึกษาดตลาดในเชิงมานุษยวิทยานั้นสัมพันธ์อยู่กับวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างแยกไม่ออก ทั้งนี้เป็นเพราะ “การกระทำทางเศรษฐกิจ” ถือเป็น “การกระทำทางสังคม” รูปแบบหนึ่ง เพราะมนุษย์สร้างสถาบันทางเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกันเป็นสังคม (คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548 : 48 – 57) ทั้งนี้ด้วยเพราะพฤติกรรมทางเศรษฐกิจมิได้เกิดขึ้นตามลำพัง หากแต่เกิดในสถาบันสำหรับการแลกเปลี่ยนที่ถูกสร้างขึ้น วัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมทางการตลาดตลาดจึงเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นพื้นที่แห่งการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ (ดำรงพล อินทร์จันทร์, 2549 : 207-262) เป็นพื้นที่ซึ่งปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจขึ้นด้วย ดังเช่นงานศึกษาตลาดไนท์บาร์ซาร์ (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2554) บ้านม้ง ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2551 : 119-169) ด้วยความสำคัญของการศึกษาดตลาดในมิติสังคมและวัฒนธรรมทั้งหลายข้างต้น สามารถอธิบายถึงความเป็นชาติพันธุ์ในระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” อันเป็น “พื้นที่” ที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อันประกอบด้วยผู้คน สินค้าและเส้นทาง ดังการอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพลวัตของระบบตลาด “กาดเมืองเชียงตุง” ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ด้วยแนวคิดการแลกเปลี่ยนแบบเดิม ด้วยเพราะบริบทเฉพาะของพื้นที่ ที่มีพลวัตในทุกส่วนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ความหลากหลายของผู้คนที่เข้าใช้พื้นที่ สินค้าที่สัมพันธ์กับความชำนาญเฉพาะด้านของชนชาติพันธุ์และเส้นทางที่เต็มไปด้วยข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในกาดต่างล้วนมีความชำนาญในการผลิตสินค้าเพื่อป้อนเข้าสู่สายพานการผลิตของระบบตลาด “กาดเมืองเชียงตุง” แต่ละกลุ่มล้วนมีความสำคัญกับระบบตลาดในบทบาทที่แตกต่างกัน บางกลุ่มมีบทบาทตั้งแต่เมื่อครั้งที่เมืองเชียงตุงเป็นชุมทางการค้าของภูมิภาคแล้วได้สลับบทบาทไป เช่น จีนฮ่อ ในขณะที่บางกลุ่มสามารถขยับปรับเปลี่ยนและเลื่อนสถานภาพทางสังคมได้โดยสัมพันธ์ไปกับกิจกรรมเศรษฐกิจ โอกาสและช่องทางในการปรับเปลี่ยนจากตลาดรูปแบบใหม่ เช่น หลอย ที่มีการกำหนดสถานภาพทางสังคมของคนใหม่ จากเดิมที่หลอย (ลัวะ) ขอมเป็นเบี้ยล่างให้เจ้าฟ้า (จีน) มาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ (ยุคล้านนาปกครอง) ขอมถอยร่นจนตัวเองต้องขึ้นไปอยู่บนดอยสูง ขอมสาวมีศักดิ์ต่อชาวจีนด้วยการขอมเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่กันตน (หลอย) ให้เป็นคนขายของของเมืองเชียงตุง ในประเพณีกันก้อง ล่องกบ แต่ทว่าในปัจจุบันคนหลอยส่วนใหญ่ พยายามสร้างสถานภาพของตัวเองใหม่ด้วยช่องทางที่เสรีนิยมใหม่เปิดโอกาสให้ หลอยใช้ช่องทางนี้ในการประกอบกิจการค้าขายจำพวกวัสดุก่อสร้างในเส้นทางชายแดนไทย – พม่า ด้านด่านแม่สาย – ทำหีบเหล็ก กิจการร้านทอง พ่อค้าคนกลางรับซื้อพืชป่าบางชนิดเพื่อส่งขายเมืองลาวต่อไปจีน หรือเป็นผู้ค้าผลไม้ที่นำเข้ามาจากชายแดนจีนทั้งในแบบตั้งแผงค้าถาวรและเดินเร่ขายด้วยตะกร้า ดังนั้นบทบาทของหลอยในระบบตลาด “กาดเมืองเชียงตุง” จึงไม่ใช่เพียงแค่ “ชาติพันธุ์ชายขอบ” ของเมืองเชียงตุง หากแต่คือผู้เล่นหลักอีกกลุ่มหนึ่ง ที่อาจเบียดผู้คนที่มิมีบทบาทสำคัญในอดีตอย่างจีนฮ่อให้กลายเป็นเพียงผู้เล่นที่ไม่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมืองเชียงตุงอีกต่อไป ทั้งนี้เป็นเพราะคนจีนฮ่อบางส่วนได้อพยพไปยังเมืองใหญ่อื่น ๆ เช่น ดอยฮิและมณฑลยี่ เป็นต้น และถูกแทนที่ด้วยจีนอีก 2 กลุ่ม คือ จีนเชื้อสายพม่าและจีนรุ่นหลัง จนปัจจุบันพบว่ากลับกลายเป็นคนกลุ่มหลักที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในระบบตลาด และดูจะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยสังเกตได้จากกิจการค้าที่ทำและการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคมรวมไปถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นโดยการแต่งงาน

อย่างไรก็ตามกาดเมืองเชียงตุงยังคงสถานการณ์เป็นสถานที่ที่มีการจับจ่าย แลกเปลี่ยน ซื้อของ สะท้อนภาพของภูมิศาสตร์ภูมิประเทศ สภาพอากาศ รสนิยมการบริโภค การเมือง โครงสร้างทางสังคม แหล่งกระจายข่าวสาร มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเดินทาง การบอกขายที่ดินและอื่น ๆ ผ่านการใช้สถานที่ของร้านอาหารเข้าทั้งร้านชา/โรตี่โฮ่ง ข้าวซอยจ่อและร้านก๋วยเตี๋ยวหมู/เนื้อวัวทุบ ในขณะที่เดียวกันยังถูกใช้เป็นที่สำหรับพบปะสังสรรค์ของผู้คนหลากหลายวัย นำไปสู่การไปมาหาสู่และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนต่างวัฒนธรรม ต่างช่วงวัยอีกด้วย หรือหากมองกาดเมือง เชียงตุงในบริบทของการเป็นพื้นที่ซึ่งปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จะพบในรูปของการจัดระเบียบพื้นที่ การจัดวางสินค้าภายใต้กฎระเบียบของตลาดซึ่งรัฐบาลพม่าเป็นผู้บริหาร (แทนเจ้าฟ้า) การเก็บภาษีหรือค่าเช่าแผง และเป็นปกติของตลาดในแง่ที่แผงขายถูกใช้เป็นพื้นที่แห่งการต่อรองราคาระหว่างคนสองฝ่าย (ผู้ค้า – ผู้ขาย) ดังนั้นกาดเมืองเชียงตุงจึงเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดทางวัฒนธรรม ที่สามารถได้ถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของคนเมืองเชียงตุง เป็นพื้นที่ที่ชนชาติพันธุ์ใช้แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้เข้าใช้พื้นที่ เกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมและแสดงความเป็นชาติพันธุ์ขึ้น ทั้งหลายทั้งมวลเหล่านั้นเกิดขึ้นภายใต้พลวัตของระบบตลาด “กาดเมืองเชียงตุง”

งานศึกษาพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม ยังสามารถคงสถานการณ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักของกาดเมืองเชียงตุงไว้ได้ภายใต้บริบทของพื้นที่ที่เต็มไปด้วยพลวัต (ดังผลการศึกษาในส่วนก่อนหน้า) ได้แก่ จีน ไทใหญ่ ไทลื้อ จีนและอินเดีย เป็นต้น หรือกลุ่มที่เข้ามาใหม่มีบทบาทใหม่ เช่น พม่า ซึ่งกลุ่มล่าสุดที่เข้ามายังเมืองเชียงตุงและยังคงเดินทางเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน

ภาคเมืองเชียงตุงแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ภายใต้โลกเสรีนิยม ความขัดแย้งทางการเมืองรูปแบบใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในแบบที่ต้องพึ่งพิงตลาด ส่งผลให้อัตลักษณ์ของคนมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีคนกลุ่มต่างๆ ได้รับความคิดระหว่างกันและกันมากขึ้น จนกระทบต่อการสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองให้มีความซับซ้อนมากขึ้น มีรูปแบบการปรับเปลี่ยนการวางตัวเองใหม่ ทั้งการเรียนรู้ภาษาพม่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยการแต่งงาน การแต่งงาน เป็นต้น

สำหรับกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นการซื้อขายสินค้าในระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” โดยใช้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน โดยนำเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชาวยุโรปเดิมของเมืองเชียงตุง เช่น อาข่า หลอยหรือลาหู่ที่เป็นผู้ค้าสินค้าชาติพันธุ์พยายามปรับเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของตนด้วยการ (1) ดึงเอาสัญลักษณ์หรือความหมายออกจากบริบทเดิม นำไปเปลี่ยน/บรรจุไว้ในสินค้าวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีลักษณะโดดเด่น มีความแปลกและแตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ ซึ่งเป็นการเสนอภาพตัวแทนเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตัวเอง (2) หิบบิซึมเอกลักษณ์จากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น มาใส่ไว้ในชิ้นงานของชาติพันธุ์ตัวเอง และ (3) สร้างชิ้นงานของตัวเองขึ้นใหม่ในลักษณะผสมผสาน ดัดแปลงเอกลักษณ์จากกลุ่มต่าง ๆ มาสร้างใหม่เป็นสินค้าวัฒนธรรมที่กลมกลืนกับวัฒนธรรมตัวเอง จากผลการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับสินค้าชาติพันธุ์ข้างต้นพบว่า ชนชาติพันธุ์หลายกลุ่มมักนำเครื่องประดับบนเครื่องแต่งกายแบบเดิม พืชพันธุ์ ผลผลิตของชุมชน อาหารชาติพันธุ์ นำเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า อาทิ หลอย ใช้ชาผู่เอ๋อในการเลื่อนสถานภาพตนเองจากคนบนที่สูง ผู้การเป็นคนที่มีสัมพันธ์กับชาผู่เอ๋อในฐานะเป็นชาวลาวย่องเด้ ผ่านการผลิตซ้ำคำว่า “หมูป้านชาว้อยปี” เพื่อการท่องเที่ยวหรือลาหู่/อาข่า เลื่อนสถานภาพของตนผ่านชุดแต่งกายและเครื่องประดับเงินที่เป็นประกอบอยู่บนเครื่องแต่งกาย ที่ใช้บ่งบอกถึงว่าครั้งหนึ่งเขาได้มีโอกาสติดต่อกับชาวยุโรปต่างชาติ ตั้งแต่ในยุคอาณานิคม ในขณะที่ผู้ค้าชาวอาข่าบางคนสามารถเลื่อนสถานภาพตัวเองไปสู่การเป็นผู้ค้าส่งสินค้าชาติพันธุ์ไปยังตลาดโบยบ ย่างกุ้ง, ตลาดแม่สาย เชียงราย, ตลาดเวียงป่าเป้า เชียงราย รวมถึงการมีแม่ค้าชาวจีนมาซื้อสินค้าเป็นจำนวนหลักแสน เป็นต้น นั่นเป็นเพราะกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีคุณลักษณะที่สามารถแปรผันเป็นสินค้าของวัฒนธรรมตัวเองได้ มีช่องทางในการนำเสนอตัวเองเป็นสินค้าและมีบริบทเหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของ เครื่องประดับ เครื่องอุปโภคหรือวัฒนธรรมเหล่านี้จะกลายเป็นสินค้าได้ด้วยตัวของมันเอง ด้วยแรงจูงใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผวนวกับกับความเป็นจริงในการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในโลกเสรีนิยมใหม่ โดยเฉพาะการสร้างและการปรุงแต่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปทั้งนี้ก็เป็นเพราะกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้กำลังเข้าไปพัวพันกับเสรีนิยมใหม่ในลักษณะที่ไม่รู้ตัว ดังนั้นภายใน “พื้นที่” ภาคเมืองเชียงตุง จึงสามารถผลิตสิ่งของที่มีคุณลักษณะที่สามารถผันแปรไปในบริบทของการซื้อขายจนสิ่งของนั้นกลายเป็นสินค้า ถือเป็นการกลบเกล็นเอาสัญลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของ “ภาคเมืองเชียงตุง” โดยรวม เป็นการใช้ความโดดเด่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้ระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ความเป็นมา สินค้าชาติพันธุ์ การเข้าใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สอดคล้องไปกับ “ความเป็นตลาดท้องถิ่นของภูมิภาค” และ “ตลาดเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ทั้งในสถานของการเป็นผู้ค้าและผู้ซื้อ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่แสดงออกผ่าน “สินค้า” เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการแสดงออกซึ่งการปรับเปลี่ยนและเลื่อนไหลตัวเองไปตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางสังคมที่มีผลต่อหน้าที่ของระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” เช่นที่ปรากฏให้เห็นเป็นพลวัตของระบบตลาด นั่นเอง

ความเป็นชาติพันธุ์ที่ปรากฏในภาคเมืองเชียงตุงจึงเป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากสถานะที่เกิดขึ้น และไม่อาจพิจารณาได้จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เครื่องแต่งกาย ภาษา การอยู่ร่วมดินแดนเดียวกันหรือการมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้น มันเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการไม่หยุดนิ่ง มีการปรับเปลี่ยน มีการผลิตใหม่อยู่เนื่อง ๆ และสัมพันธ์อยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม รวมถึงเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่เคลื่อนไหวด้วย การปรับเปลี่ยนสำนึกชาติพันธุ์มีเหตุมาจากความจง

ใจ มีทิศทางแน่นอนเพื่อที่จะยกสถานะทางสังคมของกลุ่มคนให้สูงขึ้น โดยที่กลุ่มซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างกันนั้นมีสถานะทางสังคมไม่เท่าเทียมกันมาก่อน ซึ่งพบได้ในกลุ่มหลายของพื้นที่ศึกษา (สุมิตร ปิณฑิพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ. 2542 : 8)

กล่าวโดยสรุป “กาดเมืองเชียงตุง” เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ที่คนจากทั้งเมืองเชียงตุงและเมืองน้อยใหญ่โดยรอบจะต้องเข้ามาซื้อขายทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้กาดเป็นพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหว มีพลวัตอยู่ตลอดเวลา ภายใต้เงื่อนไขของช่วงเวลาของสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่ตั้ง โครงสร้างทางกายภาพ เป็นพื้นที่ทางการเมือง เพราะในมุมมองของรัฐตลาดไม่เพียงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการตั้งเมือง หากแต่ยังเป็นแหล่งรายได้สำคัญของรัฐมาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นโดยการเก็บภาษี ค่าเช่าพื้นที่ ผลพวงจากการท่องเที่ยว รวมถึงรายได้จากการนำเข้า/ส่งออกสินค้าอุปโภคบริโภค พร้อม ๆ กับการเป็นพื้นที่ซึ่งผู้คนทุกชาติพันธุ์มาพบปะกันภายใต้การเจรจาต่อรอง ไปมาหาสู่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งยังเป็นพื้นที่ของการสร้างและนำเสนอตัวตนในรูปแบบอันหลากหลาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2547 : 3-4) ภายใต้ “กิจกรรมทางเศรษฐกิจ” ที่ทำให้เห็นภาพของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนได้ จนสามารถความเข้าใจ “ความเป็นชาติพันธุ์” ที่แสดงออกผ่านการปรับตัวระหว่างกัน ในสภาวะการณ์ของเศรษฐกิจการเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชาติสมัยใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในตลาด ทั้งจีน ไตโหลง ลื้อ พม่าเชื้อสายจีน พม่า หลอย จินฮ่อ อาข่า ลาหู่และอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่มีแง่มุมทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่จะทำให้เขาสามารถยึดโยงตัวเองกับตลาดได้ด้วยบทบาทภายใน “สายพานการผลิต” แต่ละกลุ่มต่างมีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันโดยสอดคล้องกับทักษะความชำนาญเฉพาะตัวที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติพันธุ์ ในขณะที่ตำแหน่งแห่งที่ของบรรพบุรุษ ที่ครั้งหนึ่งอาจเคยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในเส้นทางการค้าโบราณ (เช่น จินฮ่อ) ในสภาวะการณ์ปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกับที่บทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกล่าวถึงน้อยในเส้นทางการค้า อย่างเช่น ลื้อและหลอย กลับเป็นคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามามีบทบาทของระบบเศรษฐกิจของเมืองและกาดเมืองเชียงตุงมากขึ้น ทั้งยังเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดกติกาของกาดร่วมกับทางการด้วย

ด้วยเหตุนี้ความเป็นชาติพันธุ์ที่ปรากฏในกาด เป็นผลมาจากการที่แต่ละกลุ่มมีหน้าที่และบทบาทแตกต่างกัน ระดับความสัมพันธ์กับตลาดที่ต่างกัน ทั้งนี้สามารถบอกผ่านได้จากสินค้า ผลิตภัณฑ์ชาติพันธุ์ รวมไปถึงการที่กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มสัมพันธ์อยู่กับกาดเมืองเชียงตุงในลักษณะใด อาทิ กลุ่มที่มีทักษะความชำนาญในการทำเครื่องเงิน จากบ้านดอยจอมมนก็จะได้รับการวางสถานภาพในลักษณะที่แตกต่างไปจากแม่ค้าชาวพม่า เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันภายในกลุ่มชาวพม่าด้วยกันเองก็พบว่า ระยะเวลาในการย้ายถิ่นเข้ามาในเชียงตุงก็กำหนดสถานภาพทางสังคมได้เช่นกัน กล่าวคือ หากเป็นระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะได้รับการปฏิบัติที่พิเศษแตกต่างไปจาก ชาวพม่าที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย จักรยานยนต์รับจ้าง พนักงานทำความสะอาดในโรงแรม กรรมกร เป็นต้น ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้คน รูปแบบการค้าขาย ประเภทสินค้าหรือกิจกรรมล้วนแล้วแต่มีส่วนกำหนดความเป็นชาติพันธุ์ที่สอดคล้องไปกับพลวัตของกาดเมืองเชียงตุงได้ นั่นเอง

ดังนั้นการนิยามตัวเองของกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีเงื่อนไขอยู่ภายใต้ระดับของผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยและความสัมพันธ์นั้นวางอยู่บนพื้นฐานของ เช่น คนจีนเจ้าของร้านขายเสื้อผ้าชาติพันธุ์ที่จำเป็นต้องค้าขายสานสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจการค้ากับพ่อค้าคนกลางชาวพม่า ก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาพม่าในการสื่อสารเพื่อการค้าของตน เช่นเดียวกับคนไตโหลง คนอาข่า ในกาดเมืองเชียงตุง ในขณะที่เดียวกันมันก็เกิดปรากฏการณ์เดียวกันนี้กับชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ภาษาไตเป็นภาษากลางในการสื่อสารในกาด ในเมืองเชียงตุงหรือในที่ต่าง ๆ ที่ต้องออกไปจากหมู่บ้านตัวเอง กลุ่มของตัวเองดังนั้นในเมืองเชียงตุง คนหนึ่งอาจพูดได้มากกว่าหรืออย่างน้อย 3 ภาษา คือ ไตโหลง จีนและพม่า เพื่อใช้สื่อสารกับคนอื่น ความเป็นตัวตนของคน ๆ หนึ่งจึงเปลี่ยนไปมาด้วยเงื่อนไขความสัมพันธ์กับคนอื่น ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ตามที่นิติ ภาวกรณ์ (2558) เรียกว่า “อัตลักษณ์จะแกว่งไปตามภาษา”

นั่นเป็นเพราะกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีคุณลักษณะที่สามารถแปรผันเป็นสินค้าของวัฒนธรรมตัวเองได้ มีช่องทางในการนำเสนอตัวเองเป็นสินค้าและมีบริบทเหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของ เครื่องประดับ เครื่องอุปโภคหรือวัฒนธรรมเหล่านี้จะ

กลายเป็นสินค้าได้ด้วยตัวของมันเอง ด้วยแรงมุมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผสมเข้ากับความเป็นในการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในโลกเสรีนิยมใหม่ โดยเฉพาะการสร้างและการปรุงแต่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้กำลังเข้าไปพัวพันกับเสรีนิยมใหม่ในลักษณะที่ไม่รู้ตัว

สำหรับปรากฏการณ์ที่เกิดกับระบบตลาด “ภาคเมืองเชียงตุง” ผู้วิจัยมองว่าแม้ผลของมันยังไม่สร้างผลกระทบในเชิงลบมากนักกับกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากปรากฏการณ์เพิ่งเข้าสู่ระยะเปลี่ยนผ่าน (สู่เสรีนิยมใหม่) แต่หากยังคงปล่อยให้เหตุการณ์ดำเนินต่อไปในแบบเดิม อย่างไม่เท่าทันผลกระทบย่อมเกิดกับกลุ่มชาติพันธุ์และคนท้องถิ่น อาทิ การถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนรัฐบาล และแม้แต่กลุ่มคนท้องถิ่นด้วยกันเอง ชุมชนจะเกิดการแบ่งแยกชนชั้นระหว่างคนที่มีความรู้ดีกับกลุ่มคนที่ยากจน ภายใต้สถานการณ์นี้กลุ่มชาติพันธุ์จะกลายเป็นเครื่องมือให้กับระบบทุนนิยม ด้วยเพราะเขาจะถูกดูดกลืนเข้าไปอยู่ในระบบทุนและกลไกตลาดซึ่งคนที่มีความรู้ดีกว่าจะได้เปรียบ จนนำไปสู่นิยามของชาติพันธุ์ว่ามิใช่แค่การมีความกลมเกลียวในวัฒนธรรมแบบเดียวกัน หากแต่ยังมีเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ทำให้ชาติพันธุ์ต้องต่อรองเชิงอำนาจกับกลุ่มคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม บริการและการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจ “อัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์” ในตลาดที่มีบริบทเดียวกับ “ภาคเมืองเชียงตุง” หรือในบริบทที่ต่างออกไป เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่แห่งการบูรณาการทางวัฒนธรรม
2. สามารถนำประสบการณ์ซึ่งอาจเป็นผลกระทบในเชิงลบที่พบในงานศึกษา เป็นส่วนช่วยในการวางนโยบายด้านการค้าการลงทุน หรือการจัดการ “ตลาด” เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Dodd, William Clifton. (1923). *The Tai race, elder brother of the Chinese*. Iowa: Torc Press.
- Hallett, Holt Samuel. (1890). *A thousand miles on an elephant in the Shan states*. Toronto: W. Blackwood.
- ก้านันจัน วงศ์ใหญ่. อดีตกำนันบ้านกานาโหลง เขต 4. 13 เมษายน 2561. สัมภาษณ์.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2545). *วิถีชุมชน : คู่มือการเรียนรู้ ที่ทำให้ชุมชนง่าย ได้ผลและสนุก*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2548). “ระบบเศรษฐกิจ,” ใน *แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม* (น. 48 -57). เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คุณยายร้านโรตี่โอ่ง. 15 เมษายน 2561. สัมภาษณ์.
- จาย แสงลัง. คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงตุง. 8 เมษายน 2561. สัมภาษณ์.
- เจ้าหน้าที่ดูแลภาคเมืองเชียงตุง. 10 กุมภาพันธ์ 2561. สัมภาษณ์.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2548). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ดำรงพล อินทร์จันทร์. (2547). “ตลาดชายขอบของมอญพลัดถิ่น”. ใน สมรักษ์ ชัยสิงกานนท์ (บก.), *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด* (น. 207-262). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นิติ ภาวกรพันธุ์. (2558). *ชวนถก “ชาติ” และ “ชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

บ. บุญคำ. (2499). **เที่ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2551). “การค้า พื้นที่และอัตลักษณ์ม้งคอยปุย.” ใน ชศ สันตสมบัติ (บก.), **อำนาจ พื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย** (น. 119-169). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ป้าชาลีมาบีปี แม่ค้าขายข้าวมันไก่ กาดหลวงเมืองเชียงตุง. 9 กุมภาพันธ์ 2561. สัมภาษณ์.

พรพิมล ตรีโชติ และคณะ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2554). **อาชานิที่บาชาร์ การค้ากับการเป็นชาติพันธุ์**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

แม่ค้าร้านขายเสื้อผ้าพื้นเมือง กาดหลวงเมืองเชียงตุง. 13 เมษายน 2561. สัมภาษณ์.

แม่ค้าร้านขายหม้อภูมิเนียมชาวลื้อและอดีตแม่ค้าอัญมณีในระบบตลาดมืด กาดหลวงเมืองเชียงตุง. 14 เมษายน 2561. สัมภาษณ์.

แม่ค้าหาบเร่ขายผลไม้แปรรูป กาดหลวงเมืองเชียงตุง. 15 เมษายน 2561. สัมภาษณ์.

แม่ตาน แม่ค้าขายกุ้งแช่แข็ง กาดหลวงเมืองเชียงตุง. 9 กุมภาพันธ์ 2561. สัมภาษณ์.

ไม่ปรากฏผู้แต่ง. (2559). “**การวิจัยเชิงสำรวจ**,” สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2561. เข้าถึงจาก

http://hq.prd.go.th/lan/ewt_dl_link.php?

ร้านรับแลกเงิน กาดหลวงเมืองเชียงตุง. 12 กุมภาพันธ์ 2561. สัมภาษณ์.

สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2547). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมิตร ปิติพัฒน์และเสมอชัย พูลสุวรรณ. (2542). **ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2547). “**บทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทย**”. ใน ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. **ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 3-4.